

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2019

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2019

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2019

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2020

Redaktion: Caroline E. Larsen og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Emily Pritchards hus på Redningsvejen
i Nymindegab. Foto: Niels A. Hansen

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet ved
de enkelte fotos og illustrationer tilhører billedmaterialet
i denne bog Vardemuseerne, NaturKulturVarde,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 260g

Tryk: PE Offset, Varde

ISBN 978-87-93713-19-2

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Omverden har ofte et billede af museer som støvede og statiske. At dette billede ikke på nogen måde er sandt viser hvert eneste år af Vardemuseernes og Ringkøbing-Skjerns Museums virke, ligesom det i øvrigt gælder for størsteparten af landets museer. Artiklerne i årets årbog viser som altid de mange facetter af museernes arbejde. Hvor den brede offentlighed lægger mærke til museernes forandringer når vi åbner nye udstillinger og af og til også nye besøgssteder, så giver årbogen jer læsere en god fornemmelse af at museer kan endnu mere end I, som museumsgæster ser, når alt er pudset og pænt stillet frem til skue. Og det bliver også tydeligt at vores formidling er baseret på konstant forskning. Årets *opdatering* fremlægger blandt andet et udbytte af et igangværende Ph.d.-projekt om udviklingen af henholdsvis den gamle købstad Ringkøbing og den nye-re stationsby Skjern og nye historier om Nymindegab, som er blevet hentet ud af glemslen, nu hvor der arbejdes på

en nyopsætning af udstillingen på Nymindegab Museum. *opdatering* giver Jer også indblik i museernes projekter omkring frivillige og læringsarbejde for børn og elever, et felt, hvor vi som museer selv er i en konstant læringsproces gennem nye projekter på områderne – vi vil nemlig gerne blive bedre til denne vigtige del af vores arbejde hvert eneste år!

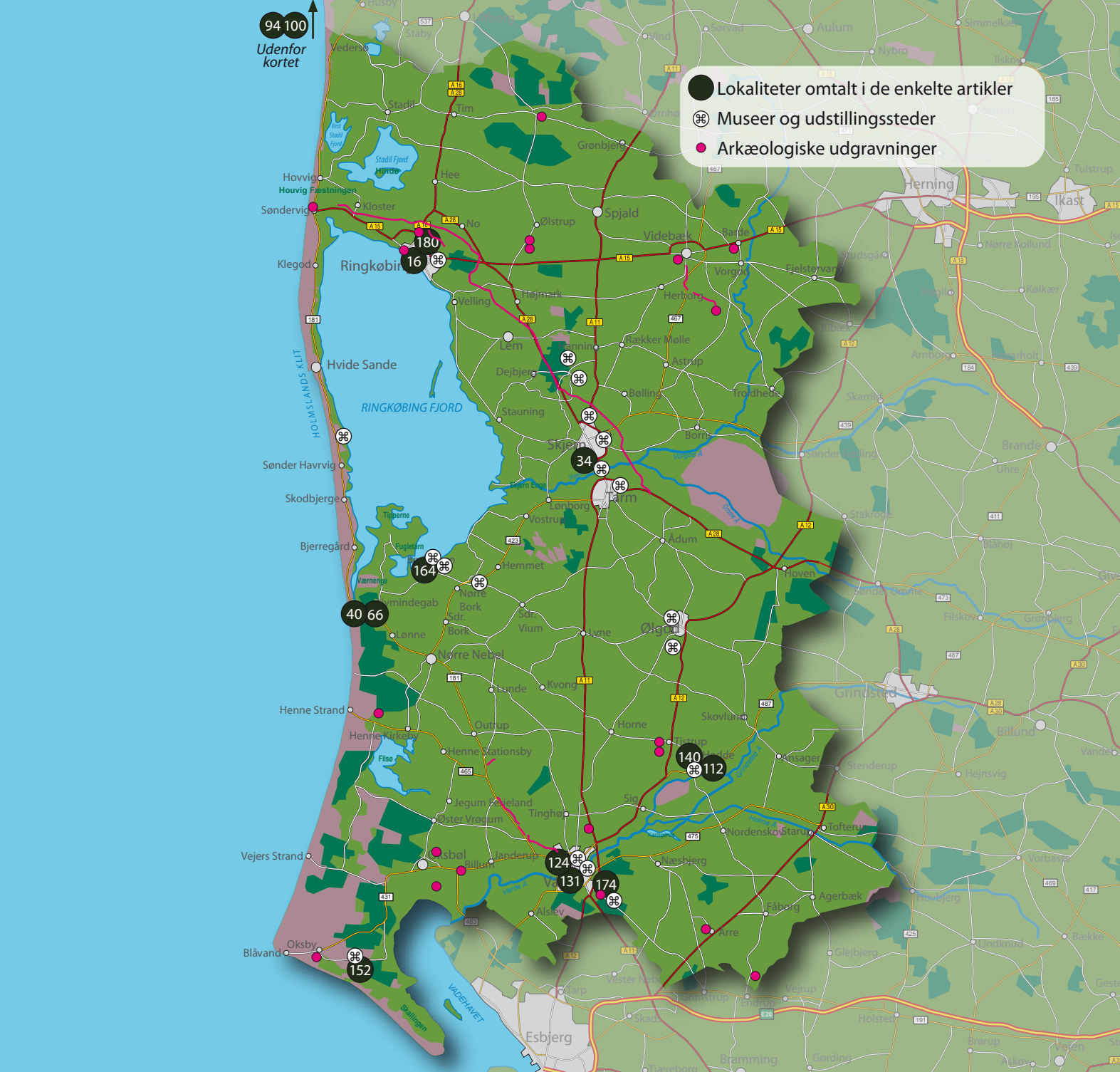
Et andet felt, hvor vi vestjyske museer er bannerførende, er værtskab. Fordi I alle rejser og er museumsgæster i hele verden, bliver vores vestjyske museer også målt op mod det flotteste museumsdesign i London og de mest fantastiske fund i Ægypten. Kun når vi sætter gæsten i centrum kan vi gøre en helt særlig forskel for jer. Dette arbejde kan I blive klogere på i årbogen. Og som altid får I også et indblik i de næste store arkæologisk og historiske opdagelser, og dermed i de historier, I engang i fremtiden som velmodtagne gæster skal opleve på vores besøgssteder.

Rigtig god fornøjelse med læsningen!
Mette Bjerrum Jensen og Claus Kjeld Jensen

94 100

Udenfor kortet

- Lokaltiteter omtalt i de enkelte artikler
- ☼ Museer og udstillingssteder
- Arkæologiske udgravninger

Indhold

6	Museumsforeningernes årsberetninger	131	Disney og fordærv
<i>Af Pernille Ø. Sørensen</i>
16	Nygade i Ringkøbing
<i>Af Christian Ringskou</i>	140	Din, min og vores skolehistorie
<i>Af Malene Frosch Langvad</i>
34	Villads Pebel
<i>Af Torben Egeberg</i>	146	Frivillighed i forandring
<i>Af Per Lunde Lauridsen</i>
40	Nymindesgave Badehotel
<i>Af John V. Jensen</i>	152	"Velkommen i Tirpitz!"
<i>Af Marie-Louisa Tvede Steffensen</i>
66	Det besatte Nymindesgave
<i>Af Michael Trier Aagaard & John V. Jensen</i>	161	Sara om SARA
<i>Af Sara Hjøllund Sørensen</i>
94	Omkring en Oldtids-Arne
<i>Af Jens Dalgaard-Knudsen</i>	164	Da dronerne kom til Fahl Kro
<i>Af Caroline E. Larsen</i>
100	Omkring Oldtids-Arnen fra Nørre Fjand
<i>Af Palle Eriksen</i>	174	På gravhøjsjagt ved Varde
<i>Af Lene N. Hansen</i>
109	Ikke særligt lovligt
<i>Af Olav Martinsen</i>	180	Før Ringkøbing
<i>Af Rachel Facius, Line Lerke & Torben Egeberg</i>
112	Signalkrebs
<i>Af Morten Vinding</i>	188	Årets gang i ArkVest
<i>Af Lene B. Frandsen & Poul Krogh Jørgensen</i>
121	NaturNørd gik online
<i>Af Jonas Gadgaard</i>	192	Årets udgravninger
<i>Af arkæologerne i ArkVest</i>
124	Røverhistorier til Frellemalerierne?
<i>Af Pernille Ø. Sørensen</i>	208	Tidstavle

Nymindesgab Badehotel

– om forfatteren Erich Erichsen og romanen Strandby Badehotel

Af John V. Jensen

Kender du forfatteren Erich Erichsen? Nej vel! I sin samtid var han en berømt forfatter med flere bestsellere på CV'et, bl.a. *Den tavse Dansker* fra 1916. Den blev en kæmpemæssig publikumssucces, udkom i 29 oplag og hører derfor til blandt de helt store udgivelsessucceser i Danmark. Alligevel er forfatteren Erich Erichsen (1870-1941) i dag næsten gået helt i glemmebogen. Ét sted i landet, nemlig i Nymindesgab, kan hans navn dog stadig give reaktioner. Det skyldes romanen *Strandby Badehotel* fra 1918, for den er nemlig en interessant nøgleroman om Nymindesgab Kro og det klientel, der holdt til ved og på kroen i somrene omkring Første Verdenskrig (1914-18).

Når der er grund til at trække denne forfatter ud af glemslen for et øjeblik, skyldes det hans tilknytning til Nymindesgab, men også fundet af to interessante håndskrifter fra Erichsens pen. Fra Vardemuseernes side har det nemlig gennem flere år været en ambition at genoptrykke bogen og forsyne den med en vejledning, der vil kunne åbne den for et nyt publikum med forkærlighed for badehoteller, turisme, Nymindesgab m.m. Forberedelsesarbejdet med denne genudgivelse førte til et besøg i Det Kongelige

Erich Erichsens Strandby Badehotel foregår i Nymindesgab. Selvom bogen solgte godt, da den udkom, er den i dag ret sjælden. Faktisk så sjælden, at museets eksemplar blev fundet i et antikvariat i Skotland! Hvordan, det så er havnet dér, er ikke mindre gådefuldt.

Biblioteks Håndskriftssamling for at undersøge, om der kunne ligge noget af interesse. Besøget resulterede i en besked, men ikke uinteressant fangst, for i en af arkivkapslerne lå en tekst med titlen "Et Kunstnerportræt af Christen Lyngbo", og en anden tekst med titlen "Nymindegab juli 1918". Begge tekster er gengivet og kommenteret sidst i denne artikel.

Men hvem var Erich Erichsen? Og hvad var hans forhold til Nymindegab? For at besvare disse spørgsmål vil jeg tegne et lille portræt af hans liv og forfatterskab. Dette fører os til Vestkysten og ikke mindst Nymindegab, som bl.a. vil blive belyst ud fra romanen *Strandby Badehotel*.

Den glemte bestsellerforfatter

Det lå ikke i kortene, at Erich Erichsen skulle blive forfatter, og vejen dertil var snoet. Kort fortalt blev han født i Vejle den 17. juli 1870 som søn af en garvermester. Selv blev Erichsen ikke garvermester, men tog en præliminæreksamen i Herning i 1885. Han arbejdede på kontor, mens han studerede i sin fritid og fik en juridisk embedseksamen i 1890. I 1895 slog han sig ned som underretssagfører i Skjern, men allerede året efter flyttede han til Esbjerg og blev gift med Hedvig Schultz Bøtke (1874-1925), der var datter af købmand Bøtke i Varde. Erichsen havde en sagførervirksomhed i Esbjerg, først i Torvegade 7 og siden i Torvegade 9, og som et kuriosum kan det nævnes, at byens første folkebibliotek fik lokaler hos ham (antageligt i tilknytning til sagførerkontoret).¹ I 1898 blev han valgt ind i Esbjergs første byråd, hvor han sad indtil 1900, da parret flyttede til Aarhus, hvor Erichsen også nedsatte sig som sagfører.²

Det er uvist, hvorfor Erichsen forlod Esbjerg, men måske var han ikke ubetinget begejstret for nybyggerbyen. I hvert fald fik byen nogle knubbede ord med på vejen i debutbogen *Der er et yndigt land*, der udkom i 1901, og som handler om det helt unge Esbjerg. Bogen er det første eksempel på Erichsens særlige skrivestil. Selv kaldte han det for fiktion, omend det er tydeligt, at det handler om

En ung sagfører Erich Erichsen (th) sammen med sagfører Hans Jørgen Skafte Christiansen fotograferet af Theodor Nielsen, Varde. Erichsens hustru Hedvig Schultz Bøtke var datter af Vardekøbmanden Hans Madsen Bøtke (1845-1925 eller 1843-1920). Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Esbjerg var "ligesom en Stump vestjysk Amerika, et lillebitte Chicago" skrev en anmelder i forbindelse med udgivelsen af Erich Erichsens debutroman *Det er et yndigt land* fra 1901. Romanen handlede om nybyggerbyen Esbjerg, grundlagt i 1868, og dens borgere, og det var de portrætterede da heller ikke i tvivl om, skønt Erichsen selv hævdede, at bogen var fiktion.

Esbjerg, hvilket man heller ikke i samtiden var i tvivl om. Personerne var genkendelige fra byens gadebillede, men udstyret med opfundne navne, som de esbjergensiske læsere kunne more sig med at afdække. Uden forbehold var anmeldelserne af bogen ikke:

Nybyggerbyen er Esbjerg, hvis Spekulations- og Gründerperiode Hr. Erichsen har studeret på nært hold og skildrer med en vis Evne til lagttagelse. [...] Alligevel er Bogen ikke uden Interesse. Esbjerg har jo været ligesom en Stump vestjysk Amerika, et lillebitte Chicago.³

Erich Erichsen havde på dette tidspunkt forladt Esbjerg, og det var måske meget fornuftigt, for ifølge avisen Socialdemokraten var der en Esbjergborger, der følte sig gået for nær og efterfølgende var blevet meget vred på Erichsen og hans bog. Erichsens specielle skrivestil går i romanen helt tæt på sine personer, som undertiden kunne føle sig udleveret. Hvem, der gemte sig bag de forskellige personer, fx at "doktor" var Esbjerg-lægen Oscar Bruun, behøvede man dengang ikke have realeksamen for at

regne ud.⁴ *Det er et yndigt Land* var en sjov bog, hvis læserne kendte til forholdene i datidens Esbjerg. Her kunne byens borgere more sig eller harmes over at være blevet romanfigurer i Erichsens bog, eller de kunne ærgre sig over, at de ikke var blevet fundet interessante nok til at være med. I dag har bogen først og fremmest historisk interesse for læsere med kendskab til og interesse for det tidlige Esbjerg.

Efter blot få år som sagfører i Aarhus forlod han og hustruen byen i 1905 og denne gang til fordel for København, hvor Erichsen blev redaktionssekretær på bladet *København*. I disse år skrev Erichsen flere populære bøger, bl.a. bogen *Helvede*, der udkom i 1911 og blev trykt i mindst 7000 eksemplarer.⁵

Igen var anmelderne i de danske dagblade delte. Samlet set var *Helvede* dog en klart stærkere fortælling end Esbjerg-bogen. Trekantsdramaet er emnet i *Helvede*, og bogen rummer flere træffende beskrivelser af jalousien hos en yngre mand. *Helvede* er måske ikke noget mesterværk, dertil mangler der dybde i de psykologiske skildringer, og Erichsen tilhører heller ikke stilistisk set de største danske forfattere, men han kan godt fortælle en historie, og derfor er bogen stadig læseværdig og mere tidløs end andre af Erichsens romaner.

I 1918 forlod Erichsen-parret København til fordel for Viborg, indtil de endelig slog sig ned i Haderslev, hvor Erichsen-familien havde sine rødder, og som med Genforeningen i 1920 igen var blevet en del af Kongeriget.

Det var dog i 1916 under Første Verdenskrig, at Erich Erichsen for alvor slog sit navn fast med romanen *Den Tavse Dansker*, der handlede om en dansksindet nordslesviger i skyttegravene i Frankrig. Bogen udkom som nævnt i knap 30 oplag og blev oversat til både engelsk, fransk, svensk, finsk og hollandsk, men ikke til tysk.⁶ I Tyskland (og dermed også Sønderjylland/Nordslesvig) blev den nemlig forbudt, og leverancerne til de sønderjyske boghandlere blev bagslaglagt af myndighederne.⁷ Bogen er skrevet på baggrund af samtaler med en sønderjyde, der havde

været i krig for den tyske kejser Wilhelm II. Denne, for de fleste sønderjyder meget ulykkelige krig, førte bogens hovedperson til både Øst- og Vestfronten hhv. Belgien og Rusland. I bogen udmalede Erichsen i den grad skyttegravshelvedet og de ufattelige lidelser, som krigen medførte for soldaterne såvel som for deres familier. En kort passage fra bogen taler for sig selv: "Jeg saa det alt sammen for mig igen. Myrderiet. De lemlæstede Kroppe. De fortrukne Ansigter. Ligdyngerne som vi trampede paa for at komme frem. De bristede Øjne. De knuste Hjærner. Indvoldene, der dampede. Stumperne af Legemer. De flængede Struber..."⁸

Læserne var vilde med bogen, der solgte oplag efter oplag, mens anmelderne igen var mere delte. I *Viborg Stifts Folkeblad* var anmelderen begejstret:

En dybt alvorlig bog er det, og utvivlsomt er den bleven til paa Grundlag af et fra Virkelighedens Verden omhyggeligt indsamlet Stof. Fra Krigen selv og navnlig fra Kampene i Skyttegravene er der Skildringer saa grufulde, at mange vil have svært ved at komme igennem dem. [...] Ingen vil undgaa at føle sig bevæget af den Hjertevarme og dybe Medfølelse, den rummer.⁹

I *Fyns Venstreblad* var anmelderen mere forbeholden: "af denne Krigslitteratur vil Størsteparten snart synke til Bunds. Kun det kunstnerisk værdifulde vil blive staaende. Om Erich Erichsens *Den tavse Dansker* hører til de bøger, der vil overleve Tidens Anfald, er tvivlsomt. Som Kunstværk er den ikke i nogen Maade fremragende." Anmelderen Carl C. Lassen satte fingeren på et af bogens, men også Erich Erichsens svage punkter, nemlig det stilistiske: "Den noget vanskelige Jeg-form virker ikke alle Steder overbevisende. Den jævne Gaardmandssøns Tale bliver hist og her alt for pyntelig og poetisk. Men i kraft af sit Emne formaar denne Bog at faa Læseren til at glemme alle Kunstneriske Mangler".¹⁰

Erich Erichsens bog om Første Verdenskrig er stadig læseværdig, 100 år efter den udkom. Det er en anti-krigs-bog, og der er rigtig mange gode iagttagelser og beskrivelser af krigens gru, som stadig er i stand til at røre læseren, upåagtet den store afstand i tid. Til trods for, at *Den*

Erich Erichsens roman *Helvede* lever vel ikke helt op til hverken titel eller bogens forside, der er tegnet af Louis von Kohl (1882-1962), men bogens psykologiske indsigter gør den stadig læseværdig.

Erich Erichsen store succes *Den tavse Dansker*. En Bog om dem, der gjorde deres Pligt fra 1916, der skildrede Verdenskrigens og sønderjydernes rædsler for den øvrige danske befolkning. Bogen er en slags roman-dokumentar, men har stadig noget at sige sin læser.

tavse Dansker i samtiden blev en enorm publikumssucces, opnåede den aldrig status som en af de store anti-krigsromaner, der udkom i slipstrømmen på Første Verdenskrig med Erich Maria Remarques bog *Intet nyt fra Vestfronten* fra 1929 som den mest berømte. Forklaringen må være de æstetiske mangler, men måske også at det i modsætning til Remarques bog ikke var en direkte øjenvidneskildring – men snarere en slags roman-dokumentar.

Dette forhold var åbenbart allerede et problem i samtiden, hvor Erichsen på bogens titelblad var nødt til at forsikre læserne om, at der ikke var tale om ren fiktion, men at bogen var baseret på en dansksindet sønderjydes krigsoplevelser. Det danske publikum hungrede dengang efter at læse om den hårde skæbne, der overgik sønderjyderne, som var tvunget til at udkæmpe en grusom krig for et land og en kejser, som de ikke følte var deres, men som var en konsekvens af det for Danmark og de dansksindede sønderjyder så ulykkelige nederlag i 1864.

I stedet for at erobre en plads på listen over berømte litterære anti-krigsromaner blev Erich Erichsens bestseller trods 29 oplag efterhånden fuldstændig glemt.

Strandby Badehotel eller Nymindegab Kro

To år senere i 1918 udsendte Erich Erichsen *Strandby Badehotel*. Der var tale om et påfaldende stilskifte fra rædslerne i skyttegravene til et fredeligt badestedsmiljø i det ubekymrede danske sommerland. *Strandby Badehotel* solgte, som Erichsens andre bøger, ganske godt, dog uden at nå *Den tavse Danskers* højder.

I forhold til den alvorstunge krigsbog eller trekantsdramaet i *Helvede* er der tale om en lille bog med en romantisk kærlighedshistorie, der er både tynd og forudsigelig. Handlingen udspiller sig omkring 1917-18, dengang, hvor det kun var borgerskabet, der tog på badeferie, og hvor lægerne ordinerede sommerophold ved landets kyster til det højere borgerskabs skrøbelige fruer. Midt i sommerlandets driverliv kunne der så, som i romanen, udspille

sig små romancer og andre optrin. Det er dog ikke bogens handling, der påkalder sig interesse for nutidens læser, det er det, at den er henlagt til "Strandby".

Da de hen under Aften kørte det sidste stykke Vej gennem et mørkladent og ensomt, jysk Hedelandskab. [...] Egnens Tungtsind var hende [Fru Corneliussen] fremmed og fuldkommen imod og Kørselens Langsomhed og Snegleri irriterede hende. [...] Saadan en Egn og saadan nogle træge og Pibedampende og mutte Mennesker hun saa paa alle Stationer. [...] Saa holdt de ved den næstsidsste lille Station før Sønder Sevel, hvorfra de skulde med Automobil den sidste Mils Vej til Strandby.¹¹

"Ensomt", "mørkladent", "træg" og "mut" – fru Corneliussen får alle sine bange anelser om det mørke Jylland bekræftet, men derudover hæfter man sig ved "Sønder Sevel", der ligger en mils vej fra Strandby. "Sønder Sevel" er Erich Erichsens omskrivning af Nørre Nebel, der ligger ca. en mils vej sydøst for Nymindegab, og udtaler man Nebel på den lokale dialekt, rimer det på Sevel, og "Nørre" er blevet til "Sønder". Strandby Badehotel hedder stedet, som er identisk med Nymindegab Badehotel, i dag Nymindegab Kro.¹² Eller som kandidat Jensen siger et sted i romanen: "Min Farbror ejer Kroen derovre ... eller Badehotellet, som man kalder det. Selv kalder han det for Resten altid Kroen".¹³ *Strandby Badehotel* bygger altså på Nymindegab Kro, og bogen er konstrueret på samme vis som føromtalt *Der er et yndigt land*, der også var en såkaldt nøgleroman. Bag persongalleriets opdigtede navne gemmer sig altså endnu engang rigtige personer. I dette tilfælde er der tale om en blanding. Nogle af romanens figurer er antageligt opdigtede, mens andre, ligesom lokaliteten, kan genkendes bag deres dæksnavne, og har man først fundet den rigtige nøgle, åbner romanen sig og bliver til mere end et tamt kærlighedsdrama. Disse lokale figurer udgør som Nymindegab og Nymindegab Kro fortællingens bagtæppe. De har ikke nogen større betydning for selve intrigen eller handlingen, men som bifigurer danner de baggrunden for den og tegner romanens miljø. Derfor spiller de især en rolle i romanens begyndelse og slutning.

"Nymindegab Badehotel", som Nymindegab Kro tidligere også kaldtes, malet af Maria Thymann i 1924. "To Kategorier af Friluftsfolk havde faaet Kik paa det gode Gæstehus, hvor man altid fik en god Kost og en Dram til Brødet, og hvor Hygge og Gæstfrihed raadede, når man søgte Ly for Storm og Sandflugt, for Herrens Vejr og skumpisket Hav, det var Kunstnerne og Jægerne", som der stod i Berlingske Aftenavis i forbindelse med kroens brand i 1936. Maleriet tilhører Vardemuseerne.

Udsigt mod øst fra Erich Erichsens sommerhus "Hyttedefadet" bygget i 1915 på Lodsbjerg i Nymindegab. I det dengang meget åbne landskab ses bl.a. savmøllen, der i dag er en del af Nymindegab Museum. Postkort: Privateje.

Det er sigende, at en af romanens aristokratiske og først og fremmest indbildske personer, kammerjunker Brovn, naturligvis ikke kendte noget til Nymindegab, og "fandt til at begynde med, at Stedet vistnok var gyseligt. Han vilde have foretrukket Hornbæk eller Skagen".¹⁴

Ingen tvivl om, at Erich Erichsen selv fandt Nymindegab sympatisk, og vi véd, at han her havde sit eget sommerhus, "Hyttedefadet", der endnu troner på Lodsbjerg. Sommerhuset brugte familien Erichsen under ferierne i Nymindegab kun til morgenmaden, og som det sted, hvor man skiftede tøj, mens familien under opholdet var indlogeret på Nymindegab Kro/Badehotel, der stod for kost og logi.¹⁵ Erichsen havde naturligvis med sin fortid i Skjern og Esbjerg samt hustruen, der kom fra Varde, et solidt kendskab, men også en kærlighed til Vestjylland, og det fornægter sig da heller ikke i hverken landskabs- eller personskildringerne. Noget tyder da også på, at han var en meget populær person i Nymindegab, i hvert fald kunne Berlingske Tidende i anledning af hans 60-års fødselsdag viderebringe, at han havde fejret fødselsdagen i sit sommerhus i Nymindegab, og at "Badegæsternes Ungdom havde fejret ham med et Fakkeltog"!¹⁶

Ser man nærmere på Erichsens personskildringer, fx i *Strandby Badehotel*, kan de virke negative og forudindtagede, men de viser sig snart at være det modsatte, og det er et stilgreb Erichsen flittigt bruger. I Nymindegab har Erichsen iagttaget og kendt flere af personerne, der optræder i bogen, for beskrivelserne af dem er ganske træffende, hvilket jeg skal give nogle eksempler på.

Witthusen og frk. Bigum

Nede mod syd, hvor der lå nogle Fiskerhuse, som i Tidens Løb var blevet til faste Sommerhjem for Strandbys Stamgæster, gik maleren Witthusen med det fine hvide Skæg og den store graa Kunstnerhat og røg sin Formiddagscigar.¹⁷

Bag denne beskrivelse gemmer kunstmaleren Oscar Matthiessen (1861-1957) sig. Han hører til dem, vi kalder Nymindegab-malerne. Matthiessen var kommet til Nymindegab første gang i 1890'erne, og hans navnetræk står da også i kroens gæstebøger, og derudover kender vi indtil flere af hans motiver fra området. Selv har han fortalt, at han forelskede sig så tilstrækkeligt i stedets natur og befolkning, at han endte med at købe et fiskerhus på det, der nu hedder Redningsvejen. Han købte det af en fiskerenke, hvis mand var druknet, og det blev hans bolig under opholdene i Nymindegab. Matthiessen fortalte selv, at han også fik et rigtig godt venskab med nogle af stedets fiskere, som han lærte at svømme. Især fremhævede han venskabet med fiskerne Jens Mærsk (muligvis Jens L. Larsen fra Bork Mærsk (1882-1957)) og Jon Høj (John Johnsen Høj (1877-1962)).¹⁸

Han [Witthusen] skævede over til sine nære Genbo Grosserer Boesens nye sommerhus. Det var blevet opført i Foraarsiden og malet med nogle knaldende og støjende Farver, der stod i vild Modstrid med Klitternes skære hvide og Hjelmens duggede grågrønne. Ja, *er* han nu ikke sød. Maleren, sagde kammerherreinden. Tænk han sendte forleden Grossererens et anbefalet Brev og tilbød at lade Huset male om med nogle mere menneskelige Farver. Han ville oven i Købet egenhændigt gøre det og lægge Kulørerne til... Vi lever jo dog ikke i det indre Afrika eller imellem Halenegre skrev han... Tænk det skrev han virkelig.¹⁹

Selv i 1918 kunne en kammerherreinde åbenbart også studse over dette ordvalg. Det hus, hvor maleren Witthusen boede, havde han købt af den "gale kaptajn", der som ung havde sejlet på "Varmen" og var en dygtig skibsfører; efter sin kones død havde han dog slået sig på flasken.²⁰ Huset, der er tale om, er sandsynligvis "Baadsmanshus", der endnu ligger på Redningsvejen, og som Matthiesen en overgang ejede. Således ved vi, at netop Oscar Matthiesen

Kunstmaleren Oscar Adam Otto William Matthiesen (nummer to fra venstre) med det "fine hvide skæg". I Strandby Badehotel går han under navnet Witthusen.

Billedet er antageligt Matthiesens hus i Liseleje. Selv fortalte den 90-årige Oscar Matthiesen i 1951 til Adolph Andersen fra Vestkysten, at han for en snes år siden havde solgt sommerhuset i Nymindegab til sin søn arkitekt Poul Staffeldt Matthiesen (1891-1979), der til gengæld byggede sin far et fiskerhus i Liseleje akkurat som det i Nymindegab.

Foto: Nationalmuseets Samlinger.

lagde lokaler til ved stiftelsen af Nymindegab Byggeværn i netop Bådmandshuset. Byggeværnet havde til formål at "værne Nymindegab mod smagløs bebyggelse", som der står i foreningens vedtægt fra 1915, så "smagfuld bebyggelse" var faktisk noget Matthiesen gik op i.²¹

Frk. Bigum er en anden af romanens figurer. "Privat og inden for havde Kromanden, Malerinden Frk. Bigum, der hørte til Strandbys faste Gæster, og apotekeren og doktoren fra Sønder Sevel siddet og spillet en lille

Sommerlhombre".²² Apotekeren kan have været Søren Peder Larsen, der i de år var apoteker i Nørre Nebel, mens doktoren sagtens kan have haft en af Nørre Nebels to læger, Hans Peder Thorbøl eller Georg Jepsen, som forbillede. Malerinden frk. Bigum er helt sikkert maleren frk. Maria Thymann (1867-1928), der ganske rigtigt i tiden før, under og efter Første Verdenskrig holdt til på Nymindegab Kro. Hun har malet en hel del motiver fra området, bl.a. kroen fra 1924, men også Nymindestrømmens gamle

Frk. Maria Thymann i hestetrukket jumbo og med hund. I Erichsens roman hedder frk. Thymann frk. Bigum og kørte i hestetrukket kurvegig. Maleri af Erik Henningsen, der selv hørte til klientellet omkring Nymindegab Kro. Maleriet tilhører Nymindegab Kro.

fortøjningspæle *duc d'albe* eller "æ dukkedarer", som de kom til at hedde i folkemunde.

Oppe nordfra, langs Stranden, kom Malerinden Frøken Bigum kørende. Hun kørte altid til sine Malerpladser i en lille, gulmalet Kurvegig og havde stadig Hund med. Hun var rund og frodig som en Hollænderinde og af en vis Mandhaftig Kraft i sine Udtryksformer. De graablaa Øjne var kloge og lune og hendes Stemme af en ejendommelig, varm Velklang, der stod i besynderlig Modstrid med hendes kraftfulde Fremtoning.²³

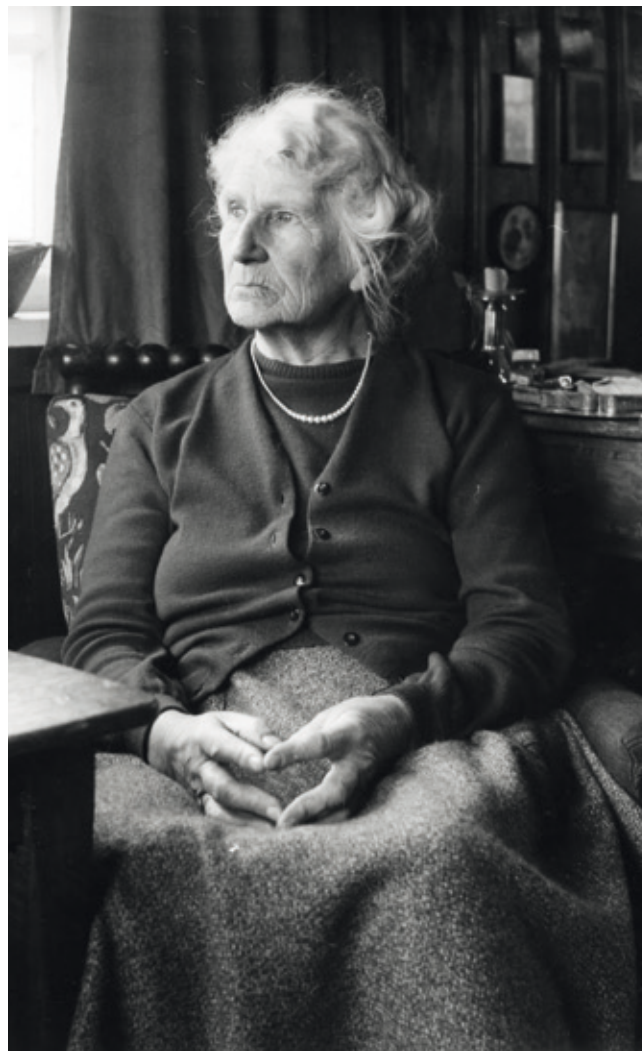
Det interessante er, at virkelighedens frk. Thymann kørte rundt til sine malepladser ikke i en kurvegig, men i en jumbe, der er et lignende hestekøretøj. Frk. Thymann er i øvrigt malet med både hund og jumbe af kunstneren Erik Henningsen (1855-1930), der dengang også kom i Nymindegab. Erik Henningsen er i dag nok mest kendt for Tuborg-plakaten med *Den tørstige mand* fra ca. 1900.

Mr. Winstone, Emily Pritchard og Karen Blixen

Den navnkundige Nymindegab-bo, Emily Berry Pritchard (1878-1960), huskede de hensvundne tider, og i 1958 fortalte hun journalisten Ernst Mentze om tiden omkring Første Verdenskrig og frem:

Dengang var Nymindegab noget helt andet, et yderst primitivt fiskerleje, hvortil kun enkelte kunstnere havde fundet vej. Det var Erik Henningsen, Oscar Matthiesen, frøknerne Thymann og Sandholt. Tuxen viste sig ogsaa med mellemrum.²⁴

Pritchard havde gennem mange år et hus på Redningsvejen, hvor hun boede indtil sin død. Emily Pritchard var i øvrigt kusine til Karen Blixens mor Ingeborg Westenholtz (1856-1939), og dermed var Karen Blixen (1885-1962) næstsøskendebarn til Pritchard. Udover slægtskabet kendte de to jævnaldrende kvinder hinanden, og vi ved, at Blixen også opsøgte fru Pritchard i Nymindegab under et besøg ved Vesterhavet i august 1938, men hun var desværre ikke hjemme.²⁵ Et par år forinden havde Emily Pritchard leveret den danske "råoversættelse" til *Seven Gothic Tales* fra 1934

"Fruen ved havet" som hun blev kaldt i en avisartikel med en slet skjult reference til Henrik Ibsens drama Fruen fra Havet fra 1889. Emily Pritchard optræder ikke selv i Strandby Badehotel, men det gør til gengæld hendes daværende mand, David Pritchard, alias Mr. Winstone. Ikke desto mindre hørte fru Pritchard absolut også til en af Nymindegabs personligheder. Foto: Blaabjerg Lokalhistoriske Arkiv.

"Emilys Oversættelse" i Karen Blixen-arkivet opbevares bl.a. denne kuvert med Emily Pritchards oversættelsesudkast til Blixens novelle *Drømmerne* fra *Syv fantastiske Fortællinger*.

(da. *Syv fantastiske fortællinger* 1935 fra engelsk til dansk). Og i Blixen-arkivet, der opbevares på Det Kongelige Bibliotek, findes Pritchards maskinskrrevne oversættelsesudkast bl.a. til *Syndfloden over Norderney*, *Drømmerne* og *En Souper i Helsingør* og også et par kuverter med Blixens egne påtegninger: "Emilys Oversættelse" vedr. novellerne *Digteren* og *Drømmerne*. Manuskripterne blev efterfølgende grundigt gennemrettet af Karen Blixen, som gav dem sit eget præg. Også til Blixens efterfølgende ligeså berømte bog *Den afrikanske farm* fra 1937, der ligeledes oprindeligt var skrevet på engelsk *Out of Africa*, lavede fru Pritchard en første-oversættelse til dansk.²⁶ I forbindelse med dette arbejde sendte Blixen sit nye manuskript til forlæggerne Robert Haas i New York og Constant Huntington i London – og et tredje eksemplar til Emily Pritchard i Nymindégab. På den måde fik altså en af Danmarks allerstørste forfattere og verdenslitteraturen hjælp fra Nymindégab.²⁷ Emily Pritchard lod i mange henseender ikke Blixen meget tilbage at ønske, således havde hun i 1920'erne en farm – ikke i Afrika – men en farm på 220 acres (ca. 90 hektar) i Alberta, Canada,²⁸ og i oktober

1921 kunne dagbladet BT berette, at Emily Pritchard inden afrejsen til Canada var taget til Nymindégab for at drive jagt!²⁹ Det var dog næppe løver, hun jagede i Nymindégab, men i de enorme canadiske skove har der vel været bjørne! At Blixen kontaktede Emily Pritchard i Nymindégab, undrer i virkeligheden slet ikke, fordi fru Pritchards engelskkundskaber var bedre end de flestes qua sit engelske ægteskab med David Pritchard samt opholdet i Canada, og derudover havde hun også gjort sig bemærket som oversætter af angelsaksisk litteratur.³⁰

Emily Pritchard optræder ikke selv i *Strandby Badehotel*, men det gør hendes eksmand David Pritchard (1885-1961) til gengæld.³¹ I romanen har han fået et andet engelsk klingende navn: Mr. Winstone.

Saa kom Winstone slendrende nede fra Plantagen. Han havde slået sig ned i Strandby for sit Helbreds Skyld. Han ejede en straaetæt udpræget amerikaniseret Villa i Nærheden af Kammerherreindens hus" [...] Han sparkede principmæssigt til alle de Sten, han saa, saa de røg. Han havde været en ivrig Fodboldspiller paa Harvard og Sparkelysten sad endnu i Benene.³²

I virkeligheden var David Pritchard englænder, men i romanen er han altså blevet til amerikaneren Mr. Winstone. Mange år senere fortalte Emily Pritchard til Ernst Mentze, at David var blevet skadet under studietiden – ikke på Harvard – men i Cambridge! Mrs. Winstone optræder altså ikke i *Strandby Badehotel*, men det ville altså have drejet sig om Emily Pritchard. Hun var egentlig døbt Emily Berry Hansen og giftede sig i 1900 med premierløjtnant i marinen Malte Emil Malthe-Bruun (1869-1947) i 1900. Ægteskabet blev dog opløst, hvorefter Emily tog til England, hvor hun mødte David Pritchard, der var lærer. De giftede sig i Oslo i 1914 og tog på bryllupsrejse til Nymindégab. Krigen brød ud, og David besluttede, ifølge Emily, at melde sig til krigstjeneste, men blev erklæret uegnet, hvorefter parret i 1916 slog sig ned i Nymindégab, hvor de bl.a. virkede som oversættere. I Nymindégab opførte parret "den udprægede amerikaniserede villa", der endnu ligger på Redningsvejen.

Udover at fortælle journalisten om de kunstnere, der dengang kom i Nymindegab, nævnte fru Pritchard også "den kendte Oversætterinde dr.phil. Mathilde Mann".³³ Mathilde Mann (1859-1925) var tysk oversætter af nordisk litteratur. Hun stammede fra Rostock og var mor til maleren Oscar Matthiesens hustru Anka. Også fru Mann kom til Nymindegab i tiden omkring Første Verdenskrig, hvor hun boede i huset skråt over for Pritchard (sandsynligvis "Lodshuset"). I sin samtid var hun en meget brugt

og flittig oversætter og har oversat det bedste af den nordiske litteratur: H.C. Andersen, Martin Andersen Nexø, Bjørnstjerne Bjørnson, Knut Hamsun, I.P. Jacobsen, Erna Juel Hansen, Johannes V. Jensen, Selma Lagerlöf, Henrik Pontoppidan, August Strindberg – og så altså også Erich Erichsen. I Det Kongelige Biblioteks håndskriftssamling ligger nemlig også en tysk oversættelse af Mathilde Mann med påskriften "*Der Graue Dame (Den graa Dame 1920). Kriminalroman von Erik Eriksen*".

"Den udprægede amerikaniserede villa" kaldte Erich Erichsen Emily Pritchards hus på Redningsvejen i Nymindegab. Erichsen skulle jo have det til at passe med, at Mr. Winstone, alias Mr. Pritchard, var amerikaner. David Pritchard var englænder, og måske er huset præget af dette? Her boede de, inden de forlod Danmark for Canada. Det var efter tilbagekomsten til Nymindegab, at fru Pritchard hjalp sit senere verdensberømte næstsøskendebarn Karen Blixen med oversættelsen af Blixens debutroman Syv fantastiske Fortællinger (Dansk udgave 1935) og Den afrikanske farm fra 1937. Foto: Niels A. Hansen.

Kromanden i Nyminddegab og hans folk

Blandt bogens øvrige vigtige personer har vi kromanden i Strandby, der i romanen beskrives på denne måde:

En ganske jævn Kromand [...] Han har ikke ret meget af det man kalder Politur. Han siger A til sig selv... og han gør ikke mange Omsvøb. Er Folk ikke tilfredse hos ham, siger han altid: A skal sørge for, at Vognen holder for Døren om en halv Time... Og så tales der ikke videre om det. Men han har et Hjærte, der er bedre end de flestes.³⁴

Typisk for Erich Erichsens stil udstilles den prunkløse vestjyske facon, og alligevel fornemmer man hans sympati for både det vestjyske og i dette tilfælde kroejeren:

Kromanden, Søren Jensen, stod udenfor Hoveddøren og tog imod. Han var en bredstammet Bondetype med et blondt, uplejet Fuldkæg og et Par graa, glade og poliske Øjne. Den hvide Lærredsjakke var ikke uden Pletter og Flip kendte han ikke ret meget til, undtagen om Søndagen og til Højtiderne. I Mundkrogen sad en Cigarstump og oste og lyste, og en gammel, graa Kasket laa paa Sned over det purrede Haar. [...] Men der var over hele hans tætte, fordringsløse Person en glad og rund Hjærtelighed, der ganske forsonede med hans fuldkomne Mangel på Stil som Vært.³⁵

Bag denne først mindre flatterende, men derefter respektfulde beskrivelse af Søren Jensen gemmer sig kromand Jens Lars Kristensen (1870-1940) eller Jens Lassen, som han altid blev kaldt. Jens Lassen havde overtaget Nyminddegab Kro efter sin far, Jes Christensen (1839-1911).³⁶ I folkeregisteret er Lassen opført som både husfader, gæstgiver, badehotelvært og fiskeeksportør,³⁷ og i romanen er kromanden i øvrigt farbror til en af hovedpersonerne, Kandidat Niels Jensen. Hvorvidt den Niels Jensen havde et alterego i Nyminddegab, er uklart.

Det synes til gengæld drengen "Drees" at have: "A kan et aalti faarstaa, hvad de er, I sejer, sagde Drees pludselig." Drees er med al sandsynlighed kromand Jens Lassens søn og senere kroejere, Niels Andreas Hansen Kristensen (1911-1944). Drees er i bogen syv år gammel, hvilket passer fint med, at *Strandby Badehotel* blev udsendt i 1918.

"Naa, er du dér, Brink, sagde Kandidat Jensen til en lang og ranglet, halvgammel Fyr, der stod og hakkede paa

en forbrændt Snadde og med begge Hænder dybt begravet i Bukselommerne, da de steg ud paa Sønder Sevel Station".³⁸ Bag denne korte beskrivelse af kroens kusk, Brink, der hentede de fine udenbys badegæster på stationen i Sønder Sevel, gemmer sig med al sandsynlighed Niels Janus Marius Bloch (1863-1937). Bloch var ungkarl og lidt af en altnuligmand: jæger, fisker, rentier, men også chauffør og ansat ved: Nyminddegab Badehotel.³⁹

En anden figur i romanens persongalleri er digteren "Morten Funder" – en lang, ranglet ung mand med flagrehår som altid gik uden hat. Damerne ville høre ham deklamere sine egne digte, der var varme og smittede af Aarestrupsk erotik. Hvis der er en virkelig person, som forlæg til Morten Funder, ved vi ikke, hvem det er. Det kan være en kendt dansk digter, fx Holger Drachmann (1846-1908), som vi véd har været i Nyminddegab, men figuren kan også være sat sammen af træk fra flere virkelige personer. Fx var den lokale kunstmaler, Christen Lyngbo (1871-1968), blandt meget andet, kendt for at gå uden hat, og vi ved, at Erich Erichsen kendte Christen Lyngbo, som vi skal se i teksten *En Kunstens eneboer – et lille Kunstnerportræt*, som bringes sidst i denne artikel. En helt tredje mulighed er forfatteren Svend Fleuron (1874-1966), som også skulle have været gæst på Nyminddegab Kro i sin tid.⁴⁰ En sidste mulighed kunne være Dr. P.H. Perch, der omtales i samtidens aviser som "Egnens digter". Hans bøger bærer præg af et betydeligt sprogligt overskud, og det kan udmærket være det, Erichsen sigtede til med det "Aarestrupske".⁴¹

Romanens musikan, Søren Peirup, er heller ikke umiddelbart til at identificere. Imidlertid udspiller et af romanens mere dramatiske optrin – branden – sig i Peirups hus, hvor en ung fiskerenkes to-årige søn ligger og sover. Ilden raser og taget står over for at kunne kollapse. Men midt i tragedien kommer "den gale kaptajn" til undsætning. "Et Øjeblik efter saa man ham forsvinde ind ad Døren i det brændende Hus. Det blev raabt efter ham, at det var Dødens Værk. Han vendte sig om i Døren og Lo. Hans Latter var gennemsyret af en Haan mod dem, der

Maleri af Maria Thymann. Midt for ses kromand Jens Lassen, i sin tid måske Danmarks mest kendte krofar. Til højre er det antageligt Niels Bloch, der i Strandby Badehotel formentlig går under navnet "Brink", mens den uniformerede person til højre, der er med i l'hom-bren, er postbuddet. Maleriet tilhører Vardemuseerne.

raabte".⁴² Efter denne diaboliske gestus lykkedes det kap-tajnen at redde drengen og komme ud af det brændende hus. "Der stod en Lugt omkring ham som af svedent Kød [...] saa blev Klæderne flaaet af ham hans Krop var Blærer og Saar overalt. Det var Døden saa sikkert som noget, sagde Distriktslægen".⁴³ Beskrivelsen er meget sanselig, og der er sikkert tale om en virkelig hændelse, der har fundet sted, måske i Nymindegab, måske et andet sted. Hvem Søren Peirup er, véd vi heller ikke, men vi kender faktisk til en komponist, nemlig Ludolf Nielsen (1876-1939), der havde sommerhus på Redningsvejen, og som dermed også hørte til klientellet i Nymindegab. Endda så meget at

Komponisten Ludolf Nielsen ca. 1914.

han har komponeret et stykke musik under inspiration fra Nymindegab: *Nocturne lyrique*, op. 48 (1923) med undertitlen *Sommeraften ved Nymindegab*.⁴⁴ Det er dog næppe Ludolf Nielsen, der gemmer sig bag navnet, Søren Peirup, mere sandsynligt er det nok, at det drejer sig om en lokal spillemand, som vi ikke kender navnet på.

Hertil kommer en række af romanens øvrige personer, der muligvis også har deres forbilleder i virkeligheden. Det drejer sig fx om professor Muhle, der omtales som trillende rund med langt lyst skæg, hvorfor han gik under navnet "Julenissen". Vi ved imidlertid, at professor i filosofi, Harald Høffding (1843-1931), ofte besøgte Nymindegab Kro, så måske kunne det være ham. Desværre passer han ret dårligt på beskrivelsen, og selvom der dengang kun var ét universitet i Danmark, er det svært at slå fast, hvem der gemmer sig bag professor Muhle. Om netop Høffding erindrede maleren Ludvig Find i 1929:

Vi havde en lille Kunstnerkoloni oppe i Nymindegab... der var Clement, Knud Ballin, Bøving-Petersen, Saltoft Jensen, Edvard Larsen og Høffding. – Professoren? – Ja... gamle Høffding han soppede altid i Diplomatrakke med opsmøgede Benklæder... og om Aftenen sang han viser for os i Kroen, hvor vi drak Kaffepuncher i Hængelampens Skær.⁴⁵

"Landets maaske mest kendte Krofar"

Kroejer Jens Lassen var i sin egenskab af kroejer kendt langt uden for Nymindegabs snævre kredse. I forbindelse med Nymindegab Kros brand den 17. september 1936 skrev Berlingske Aftenavis, at også mange københavnere ville begræde tabet af den gamle kro ved "Æ Gaf", der havde været "skueplads for mangeartet romantik", som der stod, og samtidig udnævntes kroens gamle ejer Jens Lassen til "Landets maaske mest kendte Krofar". Artiklen giver et interessant signalement af datidens Nymindegab Kro og Nymindegab, der havde haft sin storhedstid dengang de store fiskeflåder søgte til Nymindegab og landede deres fangster. Nymindegab Kro havde, ifølge avisen, dengang for en menneskealder siden sandsynligvis været Danmarks

Nymdegab 2. 10/7 = 92

Fra d. 19. Juli kl. 1. 29. Juli 1892:

Harald Høffding, Professor ved Universitetet

Emil Høffding (ind. jær.)

Hans Jul. Høffding stud. art.

Berlingske Aftenavis udnævnte Jens Lassen til landets mest kendte krojer. Gæstebøger og aviser vidner i hvert fald om, at Nymdegab fik besøg fra nær og fjern. Af kroens gæstebog ses bl.a. "Harald Høffding, Professor ved Universitetet", der var jo kun ét dengang. Fra aviserne véd vi, at bl.a. nogle af spidserne fra datidens erhvervsliv også fandt til Nymdegab.

største fiskebørs, men så blevet gabet lukket og fiskeflåden forsvandt. Efter fiskeeventyret blev Nymindegab Kro

fyldt af en broget Skare af Folk fra alle Egne og Samfundslag. Og imellem dukkede saa danske Malere og Digtere op, naar Sol og Sommer kaldte dem herud til en frydefuld Tilværelse. Her samledes under Efteraarets drivende Skyer og klare Luft de glade Jægere, som gav agt på Fugletrækket ved Stranden [...] Som Aarene gik fyldtes Øverstestuen hos Jens Lassen med en sjælden Samling af udstoppede Fugle og med en Farvefest af Malerier, hvoriblandt adskillige gode Ting.

Samme artikel opridser desuden en række af de personligheder, der holdt af og holdt til på Nymindegab Kro. Det faste klientel bestod, ifølge artiklen, ikke mindst af jægere og malere, der trofast vendte tilbage år efter år. Ingen tvivl om, at avisens kernelæsere tilhørte det bedre borgerskab, og derfor var journalisten da også ganske omhyggelig med at få alle titlerne med. Blandt jægerne fremhævedes departementschef (Erik) Valeur (1877-1958), direktør Nielsen fra Forsikringsselskabet Danmark, overretssagfører Christian Hede (1864-1950) og de to seniorchefer i Brødrene Dahl, Wilhelm Smith Dahl (1868-1916) og Christian Smith Dahl (1875-1955). Dertil kom apoteker Niels Benzon (1893-1975), direktør Villars Lunn (1884-1968) fra Østerskompagniet samt adskillige provinsianere, bl.a. direktør Holger Lemvig (1879-1964) fra Aarhus og Lassens svoger, Landstingsmand Max Schaumann (1875-1953) fra Haderslev. Af malerne nævnes Niels Hansen (1880-1946), der var kommet på krogen siden sine unge år. Ellers kunne avisen oplyse nogle af de malernavne, der var repræsenteret i Jens Lassens malerisamling. Det var professor Hans Tegner (1853-1932), professor Oscar Mathiessen, malerne Erik Henningsen, fuglemaleren Johannes Larsen (1867-1961), Godtfred (1862-1937) og Ingeborg Rode (1865-1932). Også komponisten Carl Nielsen (1865-1931) og hans hustru billedhuggeren Anne Marie Carl Nielsen (1863-1945) hørte gennem årene til de trofaste sommergæster.

Slutteligt kunne avisen berolige de trofaste gæster med, at malerierne var blevet reddet fra branden, og at der

endnu var grundlag for en renæssance.⁴⁶ Denne opremsning af danske erhvervsfolk og kulturpersonligheder suppleres i en anden avisartikel, hvor malerne hvor også de lokale malere Johs. V. Kristensen og Lyngbo føjedes til som nogle af dem, "der har skattet Kystlandets Skønhed".⁴⁷

Skyttegravshelvede i Europa, men idyl i Nymindegab

Strandby Badehotel foregår i det fredelige Danmark, og det er ikke meget den danske befolkning mærkede til Første Verdenskrig og skyttegravenes blodige helvede i Belgien og Frankrig eller søkrigen i Nordsøen, i hvert fald hvis man alene skal tro romanen. Alligevel bliver læseren et par steder mindet om "Den store Krig", som den efterfølgende blev døbt. Således går kammerherreinden en aftentur ned til stranden, hvor en mine, "der var dreven i land den foregaaende Nat havde været et yndet Valfartsted hele Dagen igennem. Den laa og vuggede i Havstokken med to lange, strittende Arme og skræmte Folk langt bort, som Eventyrenes Trolde skræmmer Smaabørn".⁴⁸ Det er muligvis den ilanddrevne hornmine, som Christen Lyngbo malede i 1917, der går igen i Erichsens bog. Det passer i hvert fald meget godt med den måde, som Erich Erichsen lånte træk fra virkeligheden til sine romaner. På samme måde som Lyngbo og mange andre kunstnere naturligvis også altid har gjort.

Et andet sted får Verdenskrigens realitet imidlertid lov til at forstyrre idyllen i *Strandby/Nymindegab*:

Frem af Mulmet oppe mod Nord skar pludselig et blankt Lys, som en stor rødlig Stjerne, der hurtigt voksede. Den kom nærmere og nærmere som en Sol, der er drevet ud af sin Bane og nu stryger med ilsom fart mod Jordens sprøde Kærne. Men saa øjnede man omkring den en graa Masse, der efterhånden fik klarere og klarere Omrids, indtil den til sidst lignede en mægtig Fisk, et Fabeldyr, som Eventyrets, der sejlede frem gennem den klare Luft. Derefter fangede deres Øren en Motors hidsige Stampen og en Zeppeliners alvorlige Skrog gled, hen under Himmelbuen indtil det atter langsomt tabte sig mod syd som en Stjerne, der sluktes af Mulmet.⁴⁹

Denne poetiske beskrivelse af den tyske zeppeliners for-
bifart er et af de stærkeste billeder i hele romanen. Og det
klæder den, der ellers litterært set er en tynd kop te.

Anmeldelserne i pressen fandt sympati for Erichsen,
men der blev heller ikke lagt skjul på, at hans bøger blev
regnet for underholdning snarere end seriøs litteratur.
Det ses af anmeldelserne fx i den Københavnske Avis
Aftenbladet den 23. maj 1918:

Erich Erichsens nye Bog "Strandby Badehotel" er en lille fiks Fortælling om
et Stykke Kærlighedens Puslespil som en ung Grossererdatter sætter i Scene
under Ferierejsen til Strandby Badehotel, og som selvfølgelig ender med, at
hun faar den, som hun havde udpeget sig.

Anmelderen havde allerede dengang faktisk godt fat i,
hvorfor Erich Erichsens forfatterskab ikke længere læses.
Alligevel kunne han godt finde formildende træk i bogen:

Erich Erichsen fortæller det hele saa fornøjeligt, at man glæder sig over at
stifte Bekendtskab med alle hans Personer; selv i hans lettere Tegninger
faar han for resten ofte et par smaa Træk ind, der lægger en dybere psyko-
logisk Tone over Billedet. Underholdende fra først til sidst harmløs og elsk-
værdig saadan er "Strandby Badehotel". Idealet af en bog til at slå en lang
Jernbanerejse eller en kedelig Graavejrsdag ihjel med.⁵⁰

Ganske vist anerkendes Erichsens psykologiske indsigt,
men bogen kaldes også harmløst tidsfordriv.

Anmeldere af *Strandby Badehotel* uden lokalkendskab
til Nymindegab overså det ekstra lag i bogen. Det havde
Vestkystens journalist til gengæld fanget, da Jens Lassen fyldte
60 år i 1930, men da var der jo også gået tolv år. Han skrev:

Erich Erichsen har kaldt sin bog "Strandby Badehotel" og Ejeren Søren
Jensen, men enhver, der kender lidt til de personlige og geografiske Forhold,
vil let skønne, at det er Nymindegab Kro, Livet der og Kromanden, J.L.
Kristensen, Forfatteren paa en heldig Maade har skildret.⁵¹

Denne viden er siden ligesom *Strandby Badehotel* og Erich
Erichsen blevet indhyllet i glemslens tåger, men alligevel
har skildringerne af ferielivet i en dansk badeby omkring
Første Verdenskrig både kultur- og lokalhistorisk interesse

*Iländrevet hornmine på den jyske vestkyst, malet af Christen Lyngbo og
dateret 1917. Nok var Danmark neutralt under Første Verdenskrig, men
ikke langt fra den danske kyst fandt krigens største søslag "Jyllandsslaget"
sted den 31. maj til 1. juni 1916. Kanontordenen kunne høres ind i landet og
efterfølgende mindede iländrevne lig – og søminer – de neutrale danskere
om Verdenskrigens barske realiteter. Maleriet tilhører Vardemuseerne.*

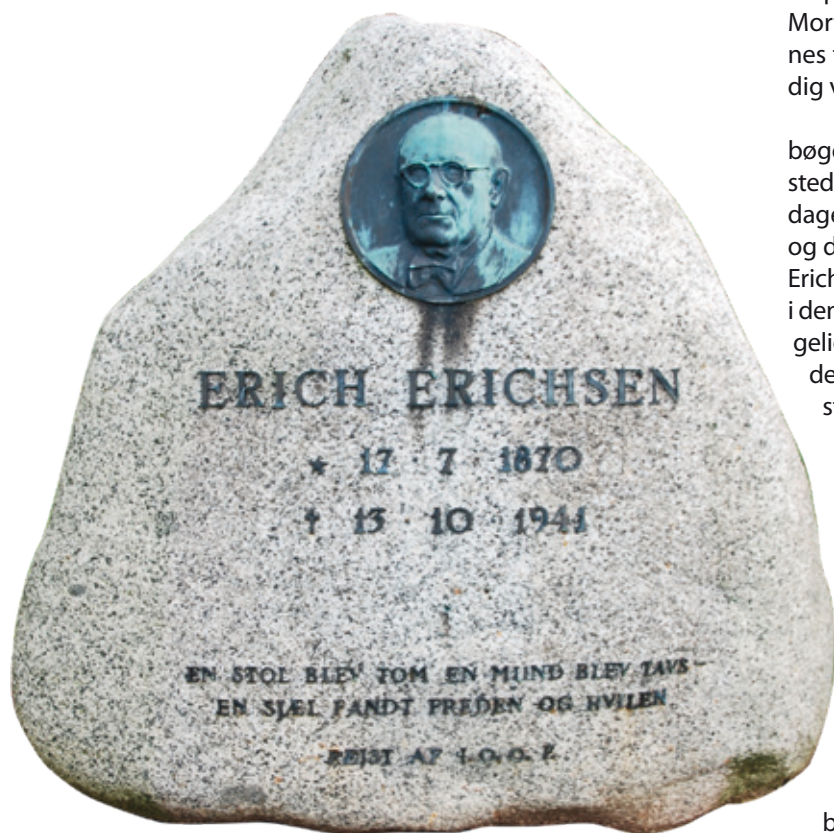
i nutiden som et billede på et dengang endnu eksisterende
standssamfund.

Som nutidig læser kommer man næsten uvægerligt til
at tænke på TV-serien "Badehotellet" (2013-), der netop dyr-
ker forestillingen om det tilsyneladende ubekymrede som-
merliv, som viser sig at være rigt på intriger og forviklinger,
og som foregår på et dansk badehotel fra længst svundne
dage (Mellemløstiden). Det var dengang, der var stor social
forskel på badehotellets gæster fra aristokrati og borgerskab
og så de tjenende ånder med lokal forankring. Man kunne
næsten fristes til at tro, at seriens manuskriptforfatterpar Stig
Thorsboe og Hanna Lundblad i forbindelse med deres re-
search til TV-serien også var faldet over *Strandby Badehotel*.

Efter *Strandby Badehotel*

Sine største publikumssucceser oplevede Erich Erichsen,
mens han og Hedvig boede i København. Ved siden af
forfatterskabet ernærede han sig i disse år som journalist,

indtil 1918, da han en kort tid fik stilling som politifuldmægtig i Viborg. Erichsen levede fra 1920 resten af sit liv i Haderslev, og her virkede han som også politifuldmægtig indtil kort før sin pludselige død den 15. oktober 1941. Erich Erichsen blev 71 år gammel og er begravet på Assistens Kirkegård i Haderslev.

Erich Erichsens gravsten på Assistens Kirkegaard i Haderslev. Forfatteren Erich Erichsen blev født i Vejle i 1870. Hans erhvervskarriere førte ham imidlertid rundt i landet, først til nybyggerbyerne Herning, Skjern og Esbjerg. Senere flyttede han og familien til Aarhus og dernæst til København og Viborg, inden de slog sig ned i Haderslev, hvor Erichsen levede de sidste tyve år af sit liv. Foto: www.gravsted.dk

I sit mindeord over Erich Erichsen nævnte redaktør Bertel Bing dennes flid og omhu, men også hans koldblodighed, der kunne give anledning til en vis komik, som når Erichsen midt i de mest brændende sensationer fortsatte sin skrivning på den hyggelige kærlighedshistorie. I mindeordet nævnes det også, at Erich Erichsen sikkert var en populær forfatter og noget i retning af den samtidige Morten Korch (1876-1954). Erichsen nåede dog aldrig dennes folkeyndest. Bing skrev afslutningsvis, at Erichsen stadig var søgt rundt om på landets biblioteker.⁵²

I *Politikens* nekrolog nævntes det, at de fleste af hans bøger var båret af en lys og hyggelig stemning, og at størstedelen af hans forfatterskab var viet hjemmets og dagligdagens glæder, det godes betydning for menneskeheden og det ondes nederlag.⁵³ Midt i denne domsafsigelse over Erich Erichsens forfatterskab glemte man dog, at han som fx i den omtalte roman *Helvede* kunne være alt andet end hyggelig, og at han også havde et blik for de dele af tilværelsen, der kunne ødelægge mennesker. I nekrologen blev hans største succes, anti-krigsromanen *Den tavse Dansker*, da heller ikke glemt. Også denne bog var alt andet end trivialitet og hygge, og den er stadig lige grusom og tankevækkende trods sine 104 år!

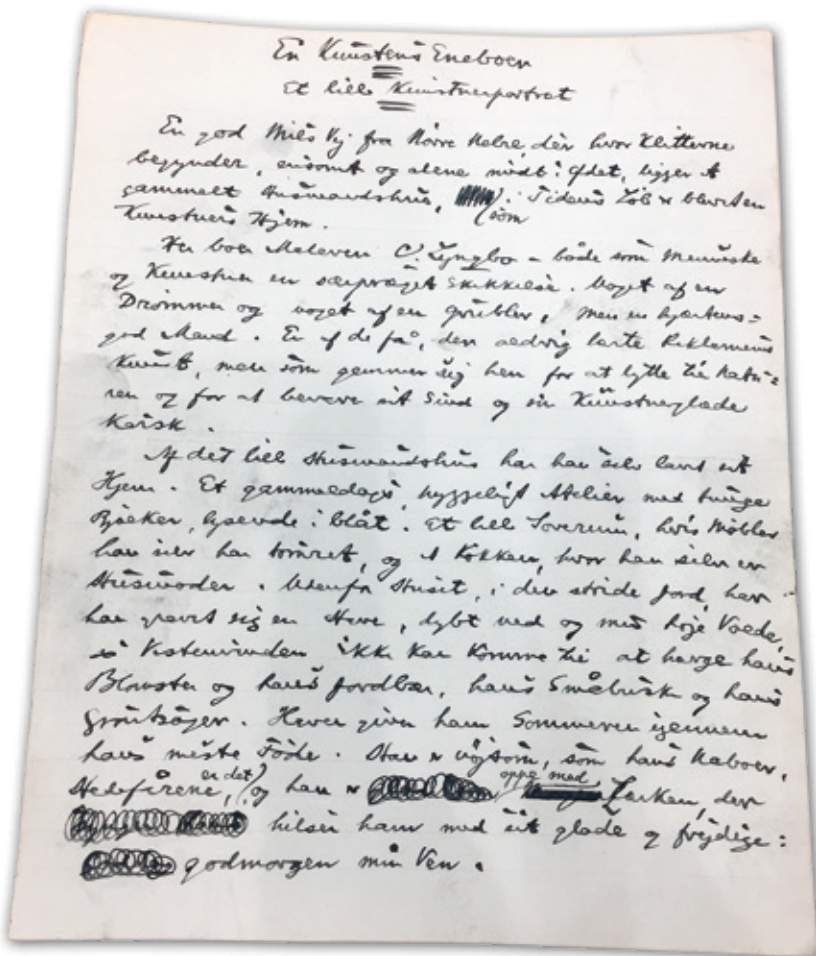
Tiden har vel nok været mere ubarmhjertig ved *Strandby Badehotel*, men det er en bog, der, som vi har konstateret, afslører Erich Erichsens solide kendskab og direkte tilknytning til Nymindesag og Vestjylland. Den fortæller os om en anden tid, dengang det kun var de mest privilegerede dele af det danske samfund, der havde økonomisk formåen til badeferie og afslapning. Samtidig fortæller den om det kulturmøde, der fandt sted mellem badegæsterne og de lokale. I løbet af de 20. århundrede, er det at tage på ferie eller købe et sommerhus blevet udbredt til næsten alle samfundslag.

Selvom Erich Erichsens skrev et par og fyrrer bøger, har tiden været hård ved hans forfatterskab, og vi må konstatere, at afstanden fra succesforfatter til glemmebog kan være meget kort.

To håndskrifter

Det følgende er to små tekster skrevet af Erich Erichsen, som jeg under arbejdet med denne artikel fandt i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftssamling i København. Den første handler om kunstmaleren Christen Lyngbo, der levede et liv i afsondrethed med sin kunst på et husmandssted ved Henne. Den anden tekst er en beskrivelse

af nedstyrtningen af en tysk vandflyver ved Nymindégab den 2. juli 1918 blot nogle få måneder inden afslutningen af Første Verdenskrig. Teksterne er medtaget, fordi de dokumenterer forfatterens tilknytning til området Henne-Nymindégab, og ikke mindst portrætteret af Lyngbo viser Erich Erichsen som en dygtig kulturskribent.

Manuskriptside fra Erich Erichsens portræt af kunstmaleren Christen Lyngbo En Kunstners Eneboer – et lille Kunstnerportræt fra ca. 1917. Det Kongelige Biblioteks Håndskriftssamling.

En Kunstens Eneboer – et lille Kunstnerportræt

Teksten tilbyder et lille unikt indblik i Lyngbos særprægede levevis i hedeklitterne tæt ved havet og fjernt fra verdens vrimmel. Portrættet er udateret, men er sandsynligvis skrevet omkring 1916 eller 1917. Teksten kendes også med titlen: *En Kunstens Eneboer – et lille Malerportræt*, trykt i *Verden og Vi* 1917, nr. 43/26. oktober, men her bringes den i sin uredigerede form.

Erich Ditlevsen:

En Kunstens Eneboer et lille Kunstnerportræt

En god Mils Vej fra Nørre Nebel, der hvor Klitterne begynder, ensomt og alene midt i Ødet, ligger et gammelt Husmandshus, som i Tidens Løb er blevet en Kunstners Hjem.

Her bor Maleren C. Lyngbo - både som Menneske og Kunstner en særpræget Skikkelse, noget af en Drømmer og noget af en Grubler, men en hjærtensgod Mand. En af de få, der aldrig lærte Reklamens Kunst, men som gemmer sig hen for at lytte til Naturen og for at bevare sit Sind og sin Kunstnerglæde karsk.

Af det lille Husmandshus har han selv lavet sit Hjem. Et gammeldags hyggeligt Atelier med tunge bjælker, lysende i blåt et lille Soverum, hvis Møbler han selv har tømret, og et Køkken, hvor han selv er Husmoder. Udenfor Huset, i den stride Jord, har han gravet sig en Have, dybt ned og med høje Volde, så Vestenvinden ikke kan komme til at hærge Havens Blomster og hans Jordbær, hans Småbuske og hans Grøntsager. Haven giver ham Sommeren igennem hans meste Føde. Han er vagtsom, som hans Naboer, Hedefårene er det, - og han er oppe med Lærken, den hilser ham med sit glade og frejdige: Godmorgen min Ven.

Herude har C. Lyngbo levet i adskillige År, og der er næppe mange Kunstnere, der er så lykkeligt fortrolige med Klit og Hede og Hav som han. Han kender det alt sammen, både når det smiler og når det græder, både når det er venligt og når det er vredt. Han kender de mange skiftende Belysninger

under tiden nænsomme, undertiden voldsomme Toner, og han evner at give dem Udtryk i de Billeder, der er resultatet af hans flittige Pensel.

Hver Morgen spænder han sin lille Islænder for den store Gig, tager Malergrejerne og Bøssen med og kører så ud mellem Klitterne eller ud til Havet. Bøssen er hans Ven, som hans Pensel er det. Han forstår at føle Jagtglæden som et Dusbroderskab med Naturen, og han har just nu købt et vidtstrakt Klit og Hedeparti der, hvor han boer fordi han vil have sin Egn for sig selv og bevare dets fortrolige Særpræg...

Sidder man sammen med ham i hans Atelier og ser på hans smukke, vejr-bidte og sunde Ansigt, med de blå Øjne, der er milde og frimodige som et Barns, og lytter man til hans lyse Stemme, der altid har åbenhjertighedens Grundtone, får man straks Følelsen af, at han og Egnen passer sammen. Men samtidig forstår man også, hvorfor han lever her og søger Hedens og Klitternes trofaste Ensomhed.

Han og det har det samme Sind. Undertiden lyst, og undertiden grublende. Undertiden også stille drømmende som under Nattens vide, Stjernestrøede Himmelbue, der intetsteds føles så almagtsskøn som over en vidtstrakt, ensom Hede, hvor ens eget Åndepust er den eneste Lyd, der fanger Øre og Sind.

Rundt på Væggene hænger hans Billeder, der alle sammen fortæller om, hvad han og Egnen har af Fortrolighed sammen. Han er ikke Himmelstormer i sin Kunst. Men han er en ærlig og forstandig Fortæller. Og han fortæller godt. Hans Farver er skønne. Hans Motiver levende fulde af snaksomhed, sådan som det bliver, når man ikke har andet Selskab.

For nogle År tilbage kunde man finde hans Billeder på Charlottenborg. Nu ser man dem aldrig der. Han er kommet for langt bort fra Menneskene. Men hans Kunst har mange jyske Venner, og den smykker adskillige gode jyske Hjem.

Vi Jyder har det jo nu engang sådan, at vi er stolte af vort eget. Vi er hjemstavnsglade og hjemstavnsfortrolige, og C. Lyngbo er en jyde også i sin Kunst.

Det er blandt andet det, jeg gjerne vilde fortælle om Kunstnereneboeren, ovre ved Henne Klitter.

Erich Erichsen

Nymindgab, juli 1918

Denne tekst beskriver nedstyrtningen af en tysk vandflyver ved Nymindgab få måneder inden Første Verdenskrigs afslutning. Flyvemaskinen var på det tidspunkt endnu en ny opfindelse, men med krigen udfoldedes den ny teknologiske potentiale hastigt. Vandflyvere blev især brugt til rekognosceringsopgaver, og de krigsførende parters fly kom derved jævnligt meget tæt på de danske kyster, selvom Danmark var neutralt. Udover Erichsens korte beskrivelse

af nedstyrtningen, kender vi også en rapport fra den efterfølgende redningsaktion, som i øvrigt stemmer godt overens med Erichsens beskrivelse.⁵⁴ Vandflyverne havde ikke mindst dengang en vis fascinationskraft, og netop føromtalt Lyngbo har da også malet en havareret tysk vandflyver. Maleriet er dateret 1916, og der kan derfor ikke være tale om det samme styrt, selvom det kunne have været sjovt.

Tak til Michael Trier Aagaard
John V. Jensen kan kontaktes på jvj@vardemuseum.dk

Nedstyrtet vandflyver malet af Christen Lyngbo dateret 1916. Under Verdenskrigen skete en del uheld med lige præcis vandflyvere omkring Danmark. Erich Erichsens tekst beskriver en tilsvarende hændelse i 1918, så der er ikke tale om en illustration af teksten. Maleriet tilhører Vardemuseerne.

Nymindégab, juli 1918

Forleden Dag var der stort røre herovre. Hen på Eftermiddagen ved Femtiden så Badegæsterne en mils vej nordpå en Vandflyver, der kredsede underligt hjælpeløst omkring, indtil den pludselig slog en Kolbøtte, sank ned og forsvandt. Men et øjeblik efter dukkede fem andre Vandflyvere frem, de kredsede længe omkring det Sted, hvor den første var forsvundet og lidt efter kunde man se den ene af dem dukke ned mod Havfladen hvor den blev nogle minutter. Så hævede den sig igen og sammen med de fire andre, gik det i strygende fart sydpå.

Imidlertid var man ikke sikker på, at der ikke var Mennesker i Luften,⁵⁵ der hvor flyveren var forsvunden, og straks blev Redningsmandskabet alarmeret. Der gik en lille timestid så var de otte Heste, der skulde trække Redningsbåden gennem Klitterne, og Mandskabet, kom til stede, og sindigt og trægt gik Båden sin kendte Vej over mod Havet, hvor den skulde⁵⁶ i Vandet, mens alt hvad der kunde krybe og gå fra Nymindégab og den nærmeste Egn, mødte frem med deres Kikkerter. De tog stand oppe på de hvide Klitter, og der hvor den synkende Sol lagde sit Gienskær hen over Vandet, kunne man øjne et drivende Luftfartøj. I sindige, seje tag skød Båden ud over Brændingen, dukkede ned som i en gryde kikkede et øjeblik op og forsvandt igen, indtil længere ind som en prop skød hen mod det sted, hvor Luftfartøjet lå. Det viste sig imidlertid, at der ingen levende var ombord og Båden vendte hjem, mens Folk langsomt spredtes og drøftede, om Flyveren var omkommen, eller om han var blevet reddet op af de andre.

Dagen efter drev Flyvemaskinen i Land halvanden mil sydligere. Den lå med Motoren og Flydepontonerne i vejret og det syntes at være givet at den uheldige Flyver var sluppet fri fra sin Vesterhav Vagttjeneste med Livet. For Redningsmændene var der 18 Kroner, til hver for deres aftenlige arbejde, og for Badegæsterne der var det en af de oplevelser der viser at Krigen findes i vor Nærhed.

Erich Erichsen

Noter

1. John T. Lauridsen: *Oscar Bruun – Læge i Pionertidens Esbjerg*. Esbjerg 1996, s. 118.
2. *Dansk Biografisk Leksikon* 2. og 3. udgave. København 1933-44 og 1979-84. Opslag: Erich Erichsen.
3. Der er et yndigt Land. En Bog om Esbjerg. *Socialdemokraten* 16.10.1901.
4. Lauridsen, s. 98.
5. Oplysning fra titelbladet i Erich Erichsen: *Strandby Badehotel*, 6. oplag. København 1918.
6. Bjarne S. Bendtsen: *Mellem fronterne. Første Verdenskrigs aftryk i dansk litteratur og kultur 1914-39*. Aarhus 2018, s. 292ff.
7. Notits: Den tavse Dansker forbudt i Tyskland. *Svendborg Avis* 5.8.1916.
8. Erich Erichsen: *Den tavse Dansker*. København 1916, s. 41.
9. Den tavse Dansker. Erich Erichsens nye Bog. *Viborg Stifts Folkeblad* 21.6.1916.
10. Erich Erichsen. Den tavse Dansker – En Bog om dem, der gjorde deres Pligt. *Fyns Venstreblad* 28.6.1916.
11. Erich Erichsen: *Strandby Badehotel*. København 1918, s. 22.
12. I folketællingen fra 1916 benævnes Jens Lars Christensen (Jens Lassen) Badehotelvært: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/bil/ledviser?bsid=70937#70937,12926189>. I folketællingen fra 1921 er det anført ved Niels Bloch, at han arbejder på Nymindegab Badehotel: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=78970#78970,13533472>
13. *Strandby Badehotel*, s. 17.
14. *Strandby Badehotel*, s. 12.
15. Oplysning fra Erich Erichsens oldebarn Kirsten Heesche. Tak til Michael Trier Aagaard for kontakten.
16. *Berlingske Tidende* 19.7.1930.
17. *Strandby Badehotel*, s. 39.
18. 30 somre blandt fiskerne i Nymindegab. *Vestkysten* 7.7.1951.
19. *Strandby Badehotel*, s. 39.
20. *Strandby Badehotel*, s. 47.
21. Laura Tolnov Clausen: Sommergæster i Nymindegab. *Mark og Monte* 1998, Årg. 34, s. 39.
22. *Strandby Badehotel*, s. 28.
23. *Strandby Badehotel*, s. 45-46.
24. Ernst Mentze: Rejse i Tiden med Etatsraadens unge datter, der fylder 80. *Berlingske Tidende* 9.3.1958.
25. I et brev fra Karen Blixen til Jytte Knipschildt af 29. august 1938 omtales besøget i Nymindegab. Se Frans Lassen & Tom Engelbrecht (udg.) *Karen Blixen i Danmark. Breve 1931-62*, bind 1, s. 284, København 1996.
26. I brevet til sagfører Erik Petri af 9. oktober 1936, skriver hun "Fru Pritchard oversætter min afrikanske Bog til dansk, som en slags Basis for min egen Oversættelse." Se Frans Lassen & Tom Engelbrecht (udg.) *Karen Blixen i Danmark. Breve 1931-62*, bind 1, s. 284, København 1996.
27. Grethe Rostbøll: *Om tilblivelsen, udgivelsen og modtagelsen af Karen Blixens første bog. En dokumentation i Blixeniana 1980*. København 1980, s. 182; s. 264, se også omtale i *Aarhus Stiftstidende* 28.6.1980.
28. *BT* 4.10.1933.
29. *BT* 13.10.1921.
30. Emily Pritchard har bl.a. oversat *The Lion's Mouse* (da. *Løven og musen* 1920) af Alice Muriel Williamson & Charles Norris Williamson og *Sønner af Noah af Negley Farson*. Se fx *Information* 7.11.1949.
31. David og Emily Pritchard er begge opført i folketællingen for Nymindegab bl.a. i 1921, hvor det bl.a. anføres, at de fik bopæl i Nymindegab i 1916. I folketællingen er der ved David Pritchard anført "oversætter" som erhverv – samt "Har ikke faaet Ophold". Se

Foto: Niels A. Hansen.

- folketællingen fra 1921: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=78970#78970,13533469>. Emily Pritchard blev dansk statsborger i august 1940. *Ribe Stiftstidende* 3.8.940.
32. *Strandby Badehotel*, s. 45.
33. Mentze.
34. *Strandby Badehotel*, s. 18.
35. *Strandby Badehotel*, s. 28.
36. Læseren studser måske over, at faderen hedder Jes Christensen, mens sønnen hedder Jens Lars Kristensen, altså med K i stedet for Chr. Det skyldes en fordanskning af stavemåden til Kristensen, der var meget populær i de år.
37. Folketællingerne fra 1916: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=70937#70937,12926189> og 1921: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=70937#70937,12926189>
38. *Strandby Badehotel*, s. 25.
39. Folketællingerne fra 1916 og 1921.
40. Svend Fleuron var inden Anden Verdenskrig en respekteret forfatter, men hans forbindelser til Tyskland betød, at han efter befrielsen blev smidt ud af Dansk Forfatterforening.
41. Nymindegab og Omegn. *Lemvig Folkeblad* 18.7.1929. P.H. Perch skrev bogen *Gennem Lo og Opgrøde. En bog om Tipperne* (1924). I bogen omtales sprængningen af en ilanddrevet sømine i forbindelse med et besøg i Vejers og Henne den 30. juli 1919. P.H. Perch formulerer sig godt, men ellers er der ikke så meget Aarestrup over ham. Sammenligningen kan dog handle om kunstnerisk frihed.
42. *Strandby Badehotel*, s. 78f.
43. *Strandby Badehotel*, s. 80. Mange år senere kunne man tro, at kaptajnens død i flammerne kunne være modelleret over en anden kendt dødsbrand i Nymindegab, nemlig da Max Amilian Sørensen indebrændte i sin Bod, hvor han lå syg den 31. januar 1942. Årstallene umuliggør det dog. Se i øvrigt Ministerialbogen for Lønne sogn: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17125084#166544,27966940>
44. Se blandt andet Jens Cornelius: *Ludolf Nielsen 1876-1939*. Frederiksberg 2018.
45. Hos Find i Baldersbrønde. *Roskilde Dagblad* 14.5.1929. Der må i øvrigt være tale om Mogens Ballin (1871-1914) snarere end sønnen Knud Ballin (1904-82).
46. Den gamle Kro ved Æ Gaf. *Berlingske Aftenavis* 18.10.1936.
47. *Lemvig Folkeblad* 18.7.1929.
48. *Strandby Badehotel*, s. 75.
49. *Strandby Badehotel*, s. 30.
47. *Aftenbladet* 23.5.1918.
48. *Vestkysten, Esbjerg Avis* 10.10.1930.
49. Avisudklip: Erich Erichsen til minde. *Jyske Tidende* 10.1941. Historie Haderslev. Historisk Arkiv for Haderslev Kommune. Tak til Niels-Peter Lund Gade, Historie Haderslev.
50. *Politiken* oktober 1941 citeret fra Dannevirke. Historie Haderslev. Historisk Arkiv for Haderslev Kommune. Tak til Niels-Peter Lund Gade, Historie Haderslev.
51. En næsten enslydende rapport fra redningsaktionen findes i Søren Manøe Hansen: *Strandinger og redningsaktioner 1852-1975 – Fra Skallingen til Nymindegab*. Ølgod 1977, s. 218.
52. Usikkerhed omkring ordet, da det er svært læseligt. Originalen findes i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftssamling, København.
53. Usikkerhed omkring ordet, da det er svært læseligt. Originalen findes i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftssamling, København.